

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Ohjauksen arviointi ja kehittäminen Valintojen putkessa Vantaalla

Laitinen, Jenni
Sassali, Saana

2015 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Ohjauksen arviointi ja kehittäminen Valintojen putkessa Vantaalla

Laitinen Jenni & Sassali Saana
Hoitotyön koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2015

Laitinen Jenni & Sassali Saana

Ohjauksen arviointi ja kehittäminen Valintojen putkessa Vantaalla

Vuosi	2015	Sivumäärä	35
-------	------	-----------	----

Tässä opinnäytetyössä opinnäytetyön tekijät osallistuivat Valintojen putki -tapahtumaan maaliskuussa 2015 toimijoina, tarkoituksenaan havainnoida ohjausta osallistuvina sekä tarkkailevina havainnoitsijoina. Tehdyt havainnot kerättiin yhteen ja ohjausta arvioitiin näiden havaintojen pohjalta. Tutkimustulosten pohjalta kehitettiin Valintojen putken ohjausta koskevia kehitysideoita. Aloite opinnäytetyön tekoon tuli Vantaan kaupungin koulujen ehkäisevää päihdetyötä koordinoivalta työryhmältä. Tämä toiminnallinen opinnäytetyö toteutettiin laadullisin menetelmin.

Opinnäytetyössä tuodaan esiin uusia näkökulmia varhaisnuorten ryhmäohjaukseen tutkijoiden havaintojen pohjalta kiinnittäen erityisesti huomiota ohjaajien ja nuorten väliseen vuorovaikutukseen. Opinnäytetyön yhteydessä laaditut kehitysideat ovat vapaasti sovellettavissa opinnäytetyön julkaisun jälkeen. Opinnäytetyön tekijöiden tavoitteena oli ohjauksen kehittämisen lisäksi vahvistaa ammatillista osaamista nuorten ohjaustyössä.

Opinnäytetyössä keskitytään tarkastelemaan varhaisnuoruuden ikäkautta. Puhuttaessa nuoruudesta tai nuoresta viitataan yleisesti noin 12-vuotiaaseen varhaisnuoreen. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys kattaa varhaisnuoren psykososiaalisen kehityksen, nuorten ryhmätöiden ohjaamisen, ehkäisevän päihdetyön sekä havainnoinnin tutkimusmenetelmänä. Näiden lisäksi opinnäytetyössä esitellään Valintojen putken idea. Lopuksi puretaan havainnoinnin kautta saadut tutkimustulokset sekä esitellään kehitysideat. Tutkimustuloksissa ryhmät ja ohjaajat on jaoteltu tyypeittäin, jonka jälkeen arvioidaan kehittämisen kohteita ohjauksessa.

Avainsanat: varhaisnuori, ehkäisevä päihdetyö, nuorten ryhmäohjaus, osallistuva havainnointi, tarkkaileva havainnointi

Laitinen Jenni & Sassali Saana

Evaluation and development of mentoring in “The Tunnel of Choices” in Vantaa

Year	2015	Pages	35
------	------	-------	----

The authors of the thesis participated in “The Tunnel of Choices” -event in March 2015. The aim was to observe mentoring as both, monitoring and involving observers. The monitoring was then evaluated from the basis of the results of gathered observations. In addition, some development ideas for “The Tunnel of Choices” were also created from the results. The initiative for the thesis became from the unit for substance abuse prevention for schools in the city of Vantaa. This functional thesis was implemented by qualitative methods.

In the present thesis new viewpoints for mentoring sub-teens are presented. The viewpoints are based on the observations of the authors. Attention is drawn especially to the interaction between the sub-teens and the mentors. The development ideas created during the project can be used without restrictions after publication of the thesis. The aim of the authors was also to fortify professional skills in youth mentoring.

In this thesis the focus of the review is on the sub-teen as a period of life. When mentioning the young or the youth the authors mean the 12 years old sub-teen. The theoretical frame of reference includes the psychosocial development of sub-teen, the group mentoring of the youth, the prevention of the substance abuse and observation as a research method. The idea of “The Tunnel of Choices” is also presented in the thesis. The results of the observation are analyzed and the developing ideas are presented in the end of the thesis. The groups and the mentors are divided according to their types. In the concluding chapter the development targets in mentoring are also analyzed.

Keywords: sub-teen, substance abuse prevention, group mentoring, involving observation, monitoring observation

Sisällys

Johdanto.....	7
1 Varhaisnuoren psykososiaalinen kehitys	8
1.1 Tunne-elämän kehitys.....	9
1.2 Sosiaalinen kehitys.....	10
1.2.1 Perhesuhteet	10
1.2.2 Ystävyyssuhteet	11
1.2.3 Sosiaalinen paine ryhmäilmionä	11
1.3 Persoonallisuuden kehitys	12
2 Kognitiivinen kehitys	12
2.1 Varhaisnuoruuden kognitiivinen kehitys.....	13
2.2 Nuoruuden egosentrismi	13
3 Ehkäisevä päihdetyö	14
4 Ryhmän ohjaaminen	15
4.1 Varhaisnuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen	15
5 Havainnointi tutkimusmenetelmänä	16
5.1 Tarkkaileva ja osallistuva havainnointi.....	17
6 Valintojen putki	17
6.1 Opinnäytetyön toteutus Valintojen putkessa	18
6.2 Ohjaajana Valintojen putkessa	19
7 Erilaiset ryhmät	19
7.1 Rauhalliset ja ei-aktiiviset.....	20
7.2 Rauhalliset ja aktiiviset	20
7.3 Levottomat ja aktiiviset	20
7.4 Sekamuotoinen ryhmä.....	20
7.5 Psykososiaalisen kehitystason vaikutus nuorten osallistuvuuteen ja ohjautuvuuteen	21
8 Ohjauksen arviointi	21
8.1 Aktiivinen ohjaaja.....	22
8.2 Passiivinen ohjaaja	22
8.3 Uusi ohjaaja.....	23
8.4 Kokenut ohjaaja	23
8.5 Esivalmistautunut ohjaaja	24
9 Kehitysideoita ohjaamisen tueksi Valintojen putkessa Vantaalla	24
9.1 Huolellinen esivalmistautuminen.....	24
9.2 Huomio vuorovaikutukseen	25
9.3 Kollegiaalinen tuki	26
9.4 Nonverbaalinen viestintä	26

9.5	Asenne ratkaisee	27
10	Eettinen pohdinta	27
11	Pohdinta	28
	Lähteet	30
	Liitteet	32
	Liite 1 Opinnäytetyön esittelyviesti	32
	Liite 2 Tutkimuslupahakemuksen hyväksyminen TUTKE:ssa	33
	Liite 3 Havainnoinnin muistilista	35

Johdanto

Nuorten terveystapatutkimuksen mukaan nuorten alkoholinkäyttö ja humalajuominen ovat lähteneet laskuun vuonna 2011 pitkän vastakkaissuuntaisen trendin jälkeen. Raittiiden 12-16-vuotiaiden nuorten osuus onkin suurimmillaan koko kuluneella 2000-luvulla. Samansuuntaisia viitteitä antavat myös vuonna 2013 teetetyn Kouluterveyskyselyn (THL 2013) sekä vuoden 2011 15-16-vuotiaille suunnatun ESPAD-tutkimuksen tulokset (STM 2013). Tätä opinnäytetyötä kirjoitettaessa sekä Kouluterveyskyselyn (2015) että ESPAD 2015 -tutkimuksen aineistonkeruu oli vasta meneillään. Myönteisestä kehityksestä huolimatta voidaan todeta, että suomalaisten nuorten humalahakuinen juominen on yhä korkealla tasolla (STM 2013).

ESPAD 2011 -tutkimuksen mukaan pojista 12 sekä tytöistä 10 prosenttia oli joskus käyttänyt kannabista. Pojista 12 prosenttia sekä tytöistä 10 prosenttia ilmoitti tuntevansa jonkun, joka on itse kasvattanut kannabista. Nuorten keskuudessa kasvatusta oli kuitenkin hyvin harvinaista. Jotain muuta laitonta huumetta kokeilleiden osuus vuonna 2011 oli 5 prosenttia, mikä on hieman enemmän kuin edellisissä ESPAD-tutkimuksissa. (Ahlström, Huhtanen & Raitasalo 2012.)

Alkoholi on kulttuurisesti ristiriitainen aihe ja ympäristö välittää erilaisia malleja alkoholinkäytöstä. Lapset ja nuoret näkevät alkoholinkäyttöä omassa elinympäristössään sekä mediasa. Nuorille suunnataan runsaasti terveysvalistusta, mutta samalla aikuiset välittävät nuorille kaksoisviestejä. Omien vanhempien runsas alkoholinkäyttö voi olla nuoren kehitykselle haitallista ja vähäinenkin alkoholin käyttö hämmentää nuoria. Suomessa vallitseva alkoholinkäyttökulttuuri onkin merkittävä yhteiskunnallisen keskustelun aihe. Tärkein vaikuttaja lasten ja nuorten asenteisiin, alkoholinkäytön merkityksiin sekä käyttäytymismalleihin on nuoren kodin antama esimerkki. (MLL 2010.)

Kouluissa toteutettavilla päihdekasvatusohjelmilla on vain vähän vaikutusta osallistujien päihdeidenkäyttöön. Päihdekasvatuksessa ja -tiedotuksessa vuorovaikutteiset menetelmät ovat vaikuttavampia kuin yhdensuuntaiset menetelmät. Vaikuttavuus näyttää olevan melko riippumatonta siitä, kuka on viestin lähettäjä, millainen on kohderyhmä tai mistä päihteistä interventiossa on kysymys. (THL 2014.)

DuBois ja Rhodes (2008) ovat tutkineet eri ohjausohjelmien vaikutusta nuorten ohjautuvuuteen. Aktiivinen ohjauksen arviointi sekä kehittäminen tukevat ohjelmien toimivuutta ja sitä kautta nuorten ohjautuvuutta. Toimivaksi todettuja ohjausohjelmia tulee kehittää aktiivisesti teoria- ja tutkimustiedon pohjalta. Aktiivisella ohjausohjelmien kehityksellä varmistetaan laadukkaan ohjauksen onnistuminen ja sitä kautta ohjautuvuuden toteutuminen myös jatkossa. (DuBois & Rhodes 2008.)

Opinnäytetyössä tarkoituksena on osallistua 23.03.2015-26.03.2015 järjestettävään Valintojen putki -tapahtumaan Tikkurilan alueella Vantaalla. Valintojen putki -tapahtuma on osa koulujen ehkäisevää päihdetyötä. Tapahtuma on suunnattu kaikille Vantaan 6.-luokkalaisille. Opinnäytetyön tekijät osallistuvat Valintojen putki -tapahtumaan toimijoina tarkoituksenaan havainnoida ohjausta osallistuvina sekä tarkkailevina havainnoitsijoina. Opinnäytetyön tekijät keräävät havainnoinnin kautta saadut tutkimustulokset yhteen, sekä arvioivat ohjausta tutkimustulosten pohjalta. Tutkimustulosten pohjalta kehitetään Valintojen putken ohjausta koskevat kehitysideat.

Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää ohjausta Tikkurilan valintojen putkessa konkreettisten kehitysideoiden avulla. Opinnäytetyössä tuodaan esiin uusia näkökulmia varhaisnuorten ryhmänohjaukseen tutkijoiden havaintojen pohjalta kiinnittäen erityisesti huomiota ohjaajien ja nuorten väliseen vuorovaikutukseen. Opinnäytetyön yhteydessä laaditut kehitysideat ovat vapaasti sovellettavissa opinnäytetyön julkaisun jälkeen. Opinnäytetyön tekijöiden tavoitteena on lisäksi vahvistaa ammatillista osaamista tulevaa nuorten parissa tehtävää ohjaustyötä silmällä pitäen.

Opinnäytetyötä tehtiin koko opinnäytetyöprosessin ajan tiiviissä yhteistyössä työelämän kanssa. Opinnäytetyön tekijät jakoivat teoreettisen viitekehyksen kirjoittamisen vastuualueet siten, että Saana Sassali otti päävastuun nuoren psykososiaalisen kehityksen kuvauksesta ja Jenni Laitinen vastasi ehkäisevän päihdetyön, ryhmänohjauksen ja tutkimusmenetelmän kuvauksesta. Tutkimustulosten koonti sekä ohjauksen arviointi ja kehittämisisideat toteutettiin yhteistyössä. Opinnäytetyön tekijät kävivät jatkuvaa dialogia opinnäytetyön sisällöstä ja molemmat allekirjoittavat opinnäytetyön sisällön.

1 Varhaisnuoren psykososiaalinen kehitys

Psykososiaalisella kehityksellä tarkoitetaan tunne-elämän, sosiaalisuuden sekä persoonallisuuden kehittymistä. Nuoruus jaetaan usein kolmeen eri ikäkauteen, joita ovat varhaisnuoruus (11-14), keskinuoruus (14-18) sekä myöhäisnuoruus (19-25.) (Kronqvist & Pulkkinen 2007.) Varhaisnuoruudessa tunne-elämässä tapahtuu suuria muutoksia samalla kun sosiaaliset suhteet muuntuvat radikaalisti. Maailmankuvan hahmottuminen, minäkuvan muotoutuminen sekä itsenäistyminen ovat keskeisiä nuoruusiän kriisejä. (Saarniaho 2005.) Nuoruudessa yksilö etsii paikkaansa maailmassa sekä merkitystä elämälleen (Horppu, Leppämäki & Nurmiraanta. 2009: 75).

Nuoruudessa psyykkisen kehityksen haasteet koskevat sisäistä kypsymistä sekä itsensä hyväksymistä (Saarniaho 2005). Nuoruusiässä lapsuuden aikana kehittyneet käsitykset itsestä muokautuvat ja rakentuvat uusien haasteiden edessä. Varhaisnuoruusiästä tultaessa yksilö käy läpi samanlaisia minuuteen liittyviä prosesseja kuin ensimmäisinä elinvuosinaan. Nuoruuden kehityshaasteet ovat mullistavia. Käsitys omasta itsestä voi nuoruudessa muuttua radikaalisti. (Horppu ym. 2009: 76.)

1.1 Tunne-elämän kehitys

Varhaisnuoruudessa tunne-elämän kuohunta on voimakasta. Tällöin lapsen tapa reagoida asioihin sekä luonteenlaatu saattavat muuttua radikaalisti. Esimerkiksi aiemmin valoisasta, avoimesta sekä toiveikkaasta lapsesta saattaa tulla pahantuulinen, töykeä sekä vähäsanainen nuori. (MLL. Persoonallisuuden ja tunne-elämän kehitys.) Nuori saattaa käyttäytyä erittäin uhmakkaasti ja olla hyvin vihainen. Useimmiten viha laantuu aikanaan, sillä viha on väline, jonka avulla nuori luo rajojaan. Tunne-elämän murros näkyy myös herkkyytenä eri vaikutteille. Nuori saattaa ryhtyä jonkin aatteen kannattajaksi, luonnonsuojelijaksi tai vaikkapa liittyä johonkin uskonnolliseen liikkeeseen. (Horppu ym. 2009: 77.)

Varhaisnuoruudesta käytetään myös käsitettä murrosikä, koska silloin nuoren biologiset muutokset ovat suurimmassa murroksessa (Kronqvist & Pulkkinen 2007: 166). Murrosikä on nimensä mukaisesti aikaa jolloin nuori kohtaa uusia haasteita matkallaan lapsesta aikuiseksi. Tunne-elämän kuohunta murrosiässä on yksilöllistä. Temperamentti, elämäkokemukset sekä perhe-suhteiden kiinteys vaikuttavat nuoren tapoihin käsitellä haasteita kehityksessä. (MLL. Persoonallisuuden ja tunne-elämän kehitys.) Murrosikä ei ole kaikilla nuorilla rajua kuohuntaa. Osa nuorista selviää tyynemmin murrosiästä tiellä kohti eheän minuuden rakentumista. (Horppu ym. 2009: 77.) Toisilla niin kutsuttu kuohuntavaihe voi myös tulla aiemmin kuin toisilla (MLL. Persoonallisuuden ja tunne-elämän kehitys).

Tunnemyrskyt, mielialan muutokset ja itsekeskeinen ajattelu ovat seurausta hormonaalisista tekijöistä sekä uusista sisäisistä vaatimuksista psykososiaalisessa kehityksessä. Varhaisnuoruudessa psyykkinen kehitys etenee fyysistä kehitystä hitaammin. Tällöin mielen yritys sopeutua tilanteeseen näkyy taantumana, jota leimaa lapsenomainen käytös. Uho, kiroilu, röyhkeys, levottomuus, epäsiisteys, aggressiivisuus sekä uppiniskaisuus ovat esimerkkejä lapsenomaisesta käytöksestä. Tällainen käytös on normaalia ja menee aikanaan ohi. Kehityksen kannalta taantuma on välttämätön vaihe nuoruudessa. (MLL. Persoonallisuuden ja tunne-elämän kehitys.)

1.2 Sosiaalinen kehitys

Varhaisnuoruudessa suhteet vanhempiin alkavat etääntyä samalla kun ystävyssuhteista tulee entistä tärkeämpiä. Nuoruusiän sosiaalista kehitystä ilmentää korostunut tarve itsenäisyyteen ja yksityisyyteen. (Kronqvist & Pulkkinen 2007: 181.)

Perhe ja kaveripiiri muodostavat pääsääntöisesti nuoren sosiaalisen ympäristön. Varhaisnuoruusiän tultaessa nuori viettää enenevässä määrin aikaa ikätoverien parissa. Tällöin nuori saa myös enemmän itsenäisyyttä suhteessaan vanhempiin. (Ahonen, Lyytinen & Nurmi 2014: 148.) Varhaisnuoruusiässä nuori pohtii ihmissuhteitaan uudella tavalla kognitiivisen kehityksen tuomien taitojen myötä. Samalla nuoresta tulee kriittisempi sosiaalisissa suhteissaan (Kronqvist & Pulkkinen 2007: 181.)

1.2.1 Perhesuhteet

Varhaisnuoruudessa konfliktit lisääntyvät lapsen ja vanhempien välillä samalla kun nuori alkaa nähdä vanhempansa tavallisina ja erehtyvinä ihmisinä. Erimielisyydet ja ristiriidat nuoren sekä vanhempien välillä kielivät nuoren ristiriitaisista tunteista vanhempiaan kohtaan sekä muuttuneesta emotionaalisesta suhteesta vanhempiin. (Kronqvist & Pulkkinen 2007: 181.) Nuoren irrottautuminen vanhemmista on hidas ja kivulias prosessi. Nuori luopuu tunnetasolla vanhempien huolenpidosta ja ajatusmaailmasta sekä samalla omista lapsenomaisista toiveistaan ja odotuksistaan. Tärkeimmistä ihmissuhteista luopuminen vaatii surutyötä. Surutyö mahdollistaa kiintymisen uusiin ihmisiin sekä ihmissuhteiden luomisen. (Horppu ym. 2009: 77.)

Vanhempien ja nuoren väliset yhteenotot saattavat olla hyvinkin rajuja. Nuori suuntaa aggressiivisia tunteita vanhempiinsa. (Horppu ym. 2009: 77.) Riidat kumpuavat usein vapauksiin ja rajoihin liittyvistä kysymyksistä, kuten kotiintuloajoista ja päihteiden käytöstä. Aikuiset ajatuksineen saattavat tuntua nuoresta vanhanaikaisilta. (MLL. Persoonallisuuden ja tunne-elämän kehitys.) Varhaisnuori haluaa ja pyrkii itse määräämään asioistaan samalla kun vastuu ja vapaus pelottavat. Nuori saattaa lähteä kotoaan ovet paukkuen, mutta palaa useimmiten hyvin pian takaisin. Varhaisnuoren tarvitsevuuden ja riippumattomuuden ristiriita suhteessa vanhempiin on voimakas. Nuori ei vielä kykene käsittelemään sisäisiä ristiriitojaan samalla kun ristiriidan mukanaan tuoma ahdistus on kehitystehtävän mukaisesti kohdattava. (Horppu ym. 2009: 78.)

Vanhempien ja lapsen välinen suhteen laatu vaikuttaa suuresti varhaisnuoren hyvinvointiin. Nuori saattaa vaikuttaa siltä ettei tarvitsisi vanhempiaan lainkaan, vaikka todellisuudessa tarvitsee näitä monin eri tavoin. Nuorelle on tärkeää, että vanhemmat ovat saatavilla kotona,

vaikka itse oleskellisikin omissa oloissaan. Kodin ilmapiiri sekä lapsen ja vanhempien välit vaikuttavat siihen, millä tavoin nuori ottaa vanhempien ajatukset, neuvot sekä ohjeet vastaan. (Kronqvist & Pulkkinen 2007: 182.)

Varhaisnuori tarvitsee vanhempiaan erityisesti rajojen asettajaksi. Tällöin vanhemmat toimivat nuorelle eräänlaisena peilinä minuutensa rakentamisen tukena. Jos vanhemmat suhtautuvat nuoreen liian kaverillisesti häivyttämällä auktoriteettirajojaan peilisuhde ei enää toimi. Nuoren kypsän ja tasapainoisen minuuden kehittyminen vaatii vanhemmilta rajojen asettamista. Rajaton tai itse rajansa asettava nuori kokee suuria haasteita minuutensa kehittämisessä. (Horppu ym. 2009: 78.)

1.2.2 Ystävyysuhteet

Ikätovereiden merkitys korostuu varhaisnuoruudessa. Nuori peilaa itseään ikäisistään ystävästä sekä opettelee vastavuoroisuutta ystäviensä kautta. (MLL. Kaverisuhteet.) Pojat viettävät useimmiten aikaa isommissa ryhmissä, kun taas tytöt ystävystyvät läheisemmin kahden tai kolmen ystävän ryhmissä. Emotionaalinen läheisyys, yhdessä viihtyminen, uskoutuminen sekä vastavuoroinen tukeminen ilmentävät tyttöjen välistä ystävyyttä. Poikien ystävyysuhteissa taas korostuvat toiminta ja suoritukset. (Horppu ym. 2009: 87.)

Ystävyysuhteet vahvistavat nuoren hyvinvointia, mutta samalla niihin voi liittyä kielteisiä piirteitä. Nuoret vertailevat itseään ystäviinsä, mikä voi aiheuttaa ahdistusta sekä masentuneisuutta. Ystävyysuhteissa voi myös syntyä paineita käyttäytyä tai toimia samalla tavalla kuin muut, mitä tulee esimerkiksi pukeutumiseen ja päihteiden käyttöön. Vanhempien välittämällä arvoilla ja ohjeilla on kuitenkin suurin vaikutus nuorten isoihin ratkaisuihin. (Kronqvist & Pulkkinen 2007: 186.)

1.2.3 Sosiaalinen paine ryhmäilmiönä

Varhaisnuoruutta leimaa yksilön tarve sekä halu kuulua suurempaan ryhmään tai ”jengiin”. Jengin hyväksyntä ja arvot alkavat olla tärkeämpiä kuin vanhempien näkökannat. (Horppu ym. 2009: 87.) Samassa ryhmässä aikaansa viettävät nuoret ovat monessa suhteessa samankaltaisia. Yhdistäviä tekijöitä voivat olla esimerkiksi asuinpaikka, koulu sekä harrastukset. Käyttäytymispiirteet kuten koulumenestys ja ongelmakäyttäytyminen ovat yhdistäviä tekijöitä. Nuoren ominaisuudet sekä käyttäytyminen voivat vaikuttaa siihen mihin ryhmään nuori hyväksyytään ja mistä suljetaan pois. Nuoret usein itse hakeutuvat tai valikoituvat tietynlaisiin ryhmiin. (Ahonen ym. 2014: 167, 168.)

Ryhmässä vallitsevat normit, mallioppiminen sekä ryhmän jäsenten välinen painostus normien noudattamiseen samankaltaistavat ryhmään kuuluvia. Normit ovat erityisen voimakkaita nuorilla, joiden arvot ja ajattelu eivät ole yhtä vakiintuneita kuin aikuisilla. Ikätoverit voivat vaikuttaa huomattavan paljon toistensa käyttäytymiseen sekä valintoihin. Ikätoverit toimivat malleina ryhmän muille jäsenille, sekä tarjoavat mahdollisuuksia niin hyvässä kuin pahassakin. Muiden vaikutuksesta nuori voi ajautua tekemään esimerkiksi päihteiden käyttöön johtavia valintoja. Ryhmän piirteistä tupakointiin ja päihteiden käyttöön liittyvät kysymykset voivat olla myös yhdistäviä tekijöitä. (Ahonen ym. 2014: 167, 168.)

1.3 Persoonallisuuden kehitys

Psyykkiset ominaisuudet sekä käyttäytymismallit muodostavat yksilön persoonallisuuden. Persoonallisuuden käsite sisältää viittauksen yksilön pysyviin ja tärkeisiin ominaisuuksiin. Perimä, ympäristö sekä yksilön oma kiinnostuneisuus ja suuntautuneisuus vaikuttavat näiden ominaisuuksien muotoutumiseen. Kuvailtaessa yksilön persoonallisuutta kuvauksessa kiteytyvät yksilön luonteenomainen käyttäytyminen sekä ajattelu. Tunteet, motiivit, arvot ja tavoitteet vaikuttavat yksilön ajatteluun ja käyttäytymiseen. (Saarniaho 2006.)

Nuoruudessa lapsuuden aikana kehittyneet käsitykset itsestä muokkaantuvat. Käsitykset uudelleenrakentuvat uusien voimavarojen varassa sekä haasteiden edessä. Yksilöllisyyden ja erillisyyden löytämistä pidetään yhtenä nuoruuden kehityshaasteista. Tällöin nuori etsii erillisyyttään vanhemmistaan ja opettelee selviämään itsenäisesti uusista tilanteista. Nuoren etsiessä yksilöllisyyttään ja erillisyyttään hän samalla muodostaa käsitystä itsestään. Nuoren persoonallisuuden kehitystä voidaan kuvata identiteetin etsimisenä. (Kronqvist & Pulkkinen 2007: 172.)

2 Kognitiivinen kehitys

Kognitiivisella kehityksellä tarkoitetaan havaitsemiseen, ajatteluun, kieleen, muistiin ja oppimiseen liittyvää kehitystä. Havaitessaan ihminen liittyy aistiensa, kuten näkö- ja kuuloaistien, kautta ympäristöön. Yksilön sisäinen tila, kuten tunnekokemukset ja vireystila, määräävät sen, mitä havaitaan ja mitä havainnoista seuraa. Ihminen siis havaitsee ympäristöään sen hetken oman kokemusmaailman mukaisesti. Ajattelun avulla ihminen säätelee sisäistä tilaansa ja ohjaa ulkoista käyttäytymistään. Ajattelu on aisti- tai muistitiedon käsittelyä, jossa havaintojen kautta rakentuu tietojärjestelmiä. Oppiminen on näiden tietojärjestelmien laajentumista ja eriytymistä. Muisti voidaan käsittää tietojärjestelmän rakenteena ja se on yhteydessä tiedon vastaanottoon, käsittelyyn ja käyttöön. Kognitiivisen kehityksen taso kuvaa ihmisen

kykyä oppia uusia taitoja sekä omaksua tietoa. Se kuvaa myös sitä, miten ihminen oppii hyödyntämään oppimaansa elämässään. (Kronqvist & Pulkkinen 2007: 32, 33, 86.)

2.1 Varhaisnuoruuden kognitiivinen kehitys

Nuoruudessa tunteet ja tuntemukset ovat yhteydessä nuoren kiinnostuksen kohteisiin. Nuori hahmottaa maailmaa ja toimii korostuneesti tuntemustensa ja olojensa pohjalta. Nuoruudessa yksilön tapa ilmaista itseään saattaa olla raju ja ristiriitainen. Nuori saattaa esimerkiksi esittää ettei ole kiinnostunut kouluttautumisesta, vaikka olisi käyttänyt paljon aikaa ja vaivaa opiskeluun. Toiveet, haaveet sekä epävarmuus ja pelko ovat usein ristiriitojen taustalla. Varhaisnuoruudessa nuori kyseenalaistaa, käsittelee sekä tarkastelee kriittisesti kaikkea oppimaansa. Nuori käsittelee mitä hän on aiemmin oppinut ja suuntautuu sen pohjalta tulevaan. (Kronqvist & Pulkkinen 2007: 169.)

Aiemmin opittujen asioiden voimakas kyseenalaistaminen sekä kriittinen tarkastelu kuuluvat nuoruuteen. Oppimansa tiedon arviointi sekä kriittinen kyseenalaistaminen kehittää nuoren ongelmanratkaisukykyä. Kriittisyys tarkoittaa samalla itsenäisen ajattelun harjoittamista ja nuoren itsenäistymistä. Uudet asiat, aatevirtaukset sekä ideologiat kiinnostavat nuorta ja tarjoavat siten uusia näkökulmia ja tapoja hahmottaa maailmaa. Erilaiset aatteet ja poliittinen sekä uskonnollinen näkemys voivat nuoruudessa herätä tai muuttua. (Kronqvist & Pulkkinen 2007: 169, 170.)

2.2 Nuoruuden egosentrismi

Nuoren maailmankuva keskittyy vahvasti oman itsen ympärille. Tätä ajattelua kuvataan termillä nuoruuden egosentrismi eli minäkeskeisyys. Kriittisyys auktoriteettihahmoja kohtaan sekä vaikeus kestää kritiikkiä ovat usein nuoruuden egosentrismien seurausta. Nuori löytää helposti muista ihmisistä vikoja sekä pohtii mitä muuta ajattelevat hänestä. Nuori voi olettaa että muut kiinnittävät häneen paljon huomiota yleisön tavoin. Samalla nuori tekee oletuksia siitä, mitä muut ajattelevat hänestä. Egosentrisen ajattelun myötä nuori olettaa kokemustensa olevan ainutlaatuisia ja vain hänelle tapahtuneita, erityisesti vastoinkäymisten kohdalla. Nuori pohtii usein miksi juuri hänelle kävin näin ja että kukaan ei ymmärrä nuorta. Nuoruuden riskien otto on osa egosentristä ajattelua. Nuori saattaa ottaa riskejä esimerkiksi alkoholin käytössä ajatellen, että siitä aiheutuvat vaarat eivät koske häntä. (Kronqvist & Pulkkinen 2007: 170.)

3 Ehkäisevä päihdetyö

Päihdehuolto- ja raittiustyölaki (17.1.1986/41 ja 828/1982) velvoittavat kunnat ehkäisevään päihdetyöhön (Finlex). Ehkäisevällä päihdetyöllä tarkoitetaan toimintaa, jonka tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteiden käyttöä vaikuttamalla yksilöiden asenteisiin, tietoihin ja käyttäytymiseen. Sitä voidaan tehdä osana kunnan sosiaali- ja terveystalvveluja, koulussa, nuorisotoiminnassa ja vapaa-ajan toiminnassa. Ehkäisevän päihdetyön koordinoiminnista ja ohjauksesta vastaa valtakunnallisesti Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. (STM 2015.)

Ehkäisevää päihdetyötä tehdään primaari-, sekundaari- sekä tertiääritasolla. Primaaritason ehkäisevän päihdetyön tarkoitus on tehdä interventio ennen ensimmäisiä päihdekokeiluja. Sekundaaritasolla ehkäisevä työ kohdistetaan tiettyyn riskiryhmään tarkoituksena varhainen puuttuminen mahdollisesti kehittyvään tervetvsongelmaan tai sairauteen. Tertiääritason päihdetyössä on kyse päihteiden ongelmakäyttäjien hoidosta ja kuntoutuksesta. Ehkäisevä päihdetyö on yksinkertaisimmillaan suhteellisen säännöllisiä arkirutiineja, mielekästä tekemistä sekä sosiaalisten kontaktien ja terveellisten elämäntapojen vahvistamista. (Kylmänen 2005: 10-11, 34-35.)

Tahkokallion (2001) mukaan oikea ikä päihdekasvatuksen aloittamiselle on 10-12 vuoden iässä, sillä erilaiset siirtymävaiheet ovat nuoren kehityksessä yleensä merkittäviä riskiajankohtia kehityksellisille vaikeuksille. Päihteiden käytön kannalta tällainen vaihe on siirtyminen alasteelta yläasteelle. Tuolloin toveripiirin vaikutus voimistuu ja vanhempien neuvot ja tiedot hyvistä käytännöistä menettävät merkityksensä. (Aalto-Setälä, Marttunen & Pelkonen 2003: 2.)

Nuorten Kouluterveyskyselyn mukaan nuorten säännöllisessä päihteidenkäytössä on tapahtunut selkeää laskua 2000-luvun alusta lähtien. Ensimmäiset päihdekokeilut tehdään aiempaa vanhempina ja täysin raittiiden nuorten osuus on kasvanut. Nuorten Kouluterveyskyselyn mukaan Etelä-Suomen peruskoulun 8.-9.-luokkalaisista 13 prosenttia, lukion 1.-2.-luokkalaisista 8 prosenttia ja ammatillisen oppilaitosten 1.-2.-luokkalaisista 35 prosenttia tupakoi päivittäin. Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa on 12 prosenttia peruskoulun 8.-9.-luokkalaisista, 18 prosenttia lukion 1.-2.-luokkalaisista ja 34 prosenttia ammatillisen oppilaitoksen 1.-2.-luokkalaisista. Laittomia huumeita on kokeillut vähintään kerran 7 prosenttia peruskoulun 8.-9.-luokkalaisista, 10 prosenttia lukion 1.-2.-luokkalaisista ja 18 prosenttia ammatillisen oppilaitoksen 8.-9.-luokkalaisista. (THL 2013.)

4 Ryhmän ohjaaminen

Ryhmäohjauksella tarkoitetaan yleensä ohjausta, joka on suunnattu tietyille kohderyhmälle, ja jolla on tietyt tavoitteet. Ryhmän sopiva koko on 7-12 jäsentä. Ryhmäohjauksessa pätevät ryhmän peruselementit. Ryhmällä on yhteiset pyrkimykset ja tavoitteet sekä normit, jäsenet ovat tietoisia ryhmään kuulumisestaan, toiminta on vuorovaikutteista ja jäsenet kokevat ryhmän palkitsevana. Ohjauksen lähtökohtana on ihmisen näkeminen ainutkertaisena yksilönä, jolla on tietoa itsestään ja ympäröivästä maailmasta. Ohjauksen keskiössä ovat ryhmän jäsenen maailmaa ja ilmiöitä koskevat käsitykset, jotka saavat uusia merkitysrakenteita ohjauksen kuluessa. (Onnismaa & Pasanen 2002: 163, 165.)

Oppimisympäristössä ohjaajalla on tärkeä rooli hyväksyvän ja tukea antavan ilmapiirin mahdollistajana. Turvallisessa ympäristössä ryhmän jäsenet uskaltavat kokeilemaan uusia toimintamalleja ja asennoitumistapoja. Ryhmän ohjaajalta edellytetään ryhmädynaamiikan tuntemista sekä sellaisia ryhmän toimintaa ja sitoutumista helpottavia lähestymistapoja, jotka vastaavat ryhmän jäsenten tarpeita. Tällaisia lähestymistapoja ovat aktiivinen ohjaaminen, vaikuttaminen, helpottaminen ja delegointi. Ohjaajan tulee vaihdella näitä menettelytapoja ryhmän työskentelyn kuluessa. (Onnismaa & Pasanen 2002: 165, 169.)

4.1 Varhaisnuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen

Nuorten ryhmäohjaamisessa aikuinen toimii ryhmän ohjaajana. Ohjaajalla on usein emotionaalinen yhteys ohjattaviin, jolloin nuoren tukeminen ei jää vain väliaikaiseksi ohjaustapah- tumaksi. Aikuinen toimii ohjaajana nuoren tukena sekä tärkeänä aikuisena nuoren elämässä. (DuBois & Karcher 2014: 4-5, 274.)

Nuorten ryhmätoiminnan ohjauksessa ohjaaja on ja toimii nuoria varten. Tällöin ryhmän tulee vastata nuorten tarpeisiin, ei ohjaajan. Ohjaaja on ryhmän aikuinen jäsen, jolla on aikuisen vastuu. Ammattimaisen ryhmätoiminnan ohjaamisen toteutumiseksi ohjaajan tulee myös si- toutua ryhmään. Sitoutumista ryhmään edistävät työkyvyistä, motivaatiosta sekä jaksamisesta huolehtiminen. Työnohjaus, jatkuva kouluttautuminen sekä ohjausryhmän tai vastaavan asi- antuntijaryhmän käyttäminen ohjaajien ammatilliseen valmentamiseen edistävät onnistuneen ohjauksen toteutumista. (Kivelä & Lempinen 2009: 42.)

Nuorten ryhmätoiminnan ohjaajan rooleja ovat muun muassa auktoriteetti, motivoija, mento- ri, avustaja, konsultti sekä delegoija. Auktoriteetti antaa nuorille tarkkoja ohjeita sekä opas- taa ja valvoo ryhmän toimintaa. Tällainen ohjaustyyli on sopiva etenkin tilanteissa, joissa jo- ko yksi tai useampi ryhmän jäsenistä ei luota itseensä tai eivät koe tuntevansa toimintaa riit-

tävästi. Auktoriteettia tarvitaan varsinkin ryhmän aloitusvaiheessa tai ongelmatilanteessa. (Kivelä & Lempinen 2009: 42.)

Motivoija antaa ohjeita, mutta myös selittää, perustelee ja tarkentaa niitä. Motivoija pyrkii rohkaisemaan ja kannustamaan ryhmäänsä keskustellen ja näyttäen esimerkkiä. Konsultti antaa ryhmälle palautetta, kritisoi, etsii perusteluita, ja esittää kysymyksiä. Ohjaajan roolit vaihtelevat ryhmän sekä ohjaustilanteen luonteen mukaan. Ohjaaminen on motiivien ja tavoitteiden kirkastamista, keskustelua sekä nuoren rohkaisua ja tukemista. (Kivelä & Lempinen 2009: 44)

Ohjaajalla on oikeus vaatia kuuntelemista ja häiritsevään käytökseen tulee aina puuttua. Ohjaajan rooliin kuuluu luottamuksellisen ja turvallisen ilmapiirin rakentaminen. Liian dominoivien jäsenten hillitseminen ja hiljaisten nuorten rohkaiseminen ovat myös ohjaajan tehtäviä. Ohjaajan ja ryhmäläisten välinen myönteinen suhde sekä ohjaajan hyväksyvä ja empaattinen asenne ovat oleellisia tekijöitä ryhmän toiminnan onnistumisen kannalta. Ryhmän ohjaajan tulee valita ohjaustyyliinsä ryhmän mukaan, sillä esimerkiksi etäinen ohjaustyyli voi laskea ryhmäläisten mielenkiintoa ryhmän toimintaa kohtaan. (Niemistö 2002: 22.)

5 Havainnointi tutkimusmenetelmänä

Havainnointi on haastava tutkimusmenetelmä, joka pohjautuu tutkijan tekemiin järjestelmällisiin havaintoihin. Sen avulla pyritään saamaan välitöntä ja suoraa tietoa tutkittavan kohteen toiminnasta ja käyttäytymisestä. Tieteellinen havainnointi eroaa arkipäivän tarkkailusta monin eri tavoin. Havaintojen teon tulee olla ennalta suunniteltua, jotta sen avulla koottu tieto olisi tarkoituksenmukaista sekä tarkkaa. Tämä edellyttää tutkijalta runsaasti esitietoa tutkittavasta ilmiöstä. Havainnointi kohdistuu useimmiten käyttäytymiseen, tapahtumiin tai fyysisiin kohteisiin. Tutkijalla tulee olla runsaasti esitietoa tutkittavasta ilmiöstä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 212-213.)

Tutkijan tulee tiedostaa vaikutuksensa tutkimuskohteensa elämään. Tutkittavan niin sanottu luonnollinen arkielämä rikkoutuu tutkijan osallistuessa tutkimuskohteen elämään. Havainnointia onkin kritisoitu siitä, että se saattaa häiritä ja jopa muuttaa tilanteita. Tutkimusta tehdessään tutkijan tulee noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Havainnoinnin yhteydessä huomioitavia asioita ovat tutkimuksen huolellinen suunnittelu, tutkijan rooli tutkimuskohteessa sekä tietosuoja ja arkaluontoisten asioiden käsittely. Tutkimusaiheen rajaaminen ja tutkimuksessa tuotetut havainnot tehdään tutkijan valitseman teoreettisen viitekehyksen puitteissa, joten tutkijan ääni näkyy läpi tutkimuksen. (Vilka 2006: 56-66, 81.)

5.1 Tarkkaileva ja osallistuva havainnointi

Tarkkailevassa havainnoinnissa tutkija ei osallistu tutkimuskohteensa toimintaan vaan havainnointi on kohteen ulkopuolista havainnointia. Tarkkailevassa havainnoinnissa tutkijat asettuvat tutkimuskohteeseen nähdessä ulkopuolisiksi tarkkailijoiksi. Tarkkaileva havainnointi soveltuu erityisesti tilanteisiin, joissa tutkitaan ihmisten suhtautumista ympäristöönsä sekä siinä oleviin eri tekijöihin ja ihmisiin. (Vilkka 2006: 43.)

Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu tutkittavan ryhmän toimintaan ja tällöin havainnoijalla on ryhmässä oma roolinsa. Havainnoijan taustaominaisuudet, kuten ikä, sukupuoli ja siviilisääty, vaikuttavat hänen ottamaansa rooliin tutkimuskohteessa. Osallistuvan havainnoitsijan tulisi toimia ryhmässä luonnollisesti ja aidosti, keräten samalla aineistoa tieteelliseen tarkoitukseen. Osallistuvan havainnoitsijan on tärkeää rakentaa hyvät suhteet tutkittaviinsa, kun pyrkimyksenä on saada kokonaisvaltainen kuva tutkittavasta ilmiöstä. (Hirsjärvi ym. 2013: 216-217.)

Opinnäytetyössä ohjausta arvioidaan kuulo- ja näköhavaintoihin pohjautuvan kokemustiedon perusteella. Osallistuva ja tarkkaileva havainnointi tutkimusmenetelminä palvelevat parhaiten opinnäytetyön tarkoitusta. Havainnointi tutkimusmenetelmänä mahdollistaa tutkijan sulautumisen tutkimuskohteena olevaan tilaan, ympäristöön tai tapahtumaan. Tällöin tutkimusta varten voidaan kerätä sellaista tietoa, joka ei välittyisi esimerkiksi haastattelututkimuksessa. (Hirsjärvi ym. 2013: 216; Vilkka 2006: 43.)

6 Valintojen putki

Valintojen putki on 6-luokkalaisille järjestettävä tarinallinen päihdekasvatusmenetelmä, jonka käyttö on aloitettu Helsingissä vuonna 2001. Vantaalla menetelmää kokeiltiin ensimmäisen kerran vuonna 2012. Valintojen putki on kolme kodinomaisesti kalustettua huonetta käsittävä kulissirakennelma, jossa ohjaajat keskustelevalle nuorten kanssa päihteisiin liittyvistä valinnoista kehystarinan kautta. Ensimmäisessä huoneessa teemana on ystävyys. Seuraavassa huoneessa tarinan avulla keskustellaan alkoholista ja tupakasta sekä niihin liittyvistä valinnoista ja ryhmän sosiaalisesta paineesta. Kolmannessa huoneessa keskustellaan rajoista, rakkaudesta ja erilaisuudesta. Oppilaat jatkotyöstävät kokemuksiaan kirjoittamalla koulutunnilla aineen valitsemastaan aiheesta. Nuorten vanhemmille järjestetään omat lasten päihdeettömyyttä tukevat iltatilaisuudet. (Vantaan kaupunki 2015.)

Valintojen putki tukee koulujen ehkäisevää päihdetyötä sekä tarjoaa opettajille, huoltajille ja ohjaajille työkaluja nuorten kanssa käytävään päihdeaiheiseen keskusteluun. Valintojen put-

ken avulla voidaan herättää keskustelua nuorten päihteiden käyttöön liittyvistä valinnoista ja niiden taustalla vaikuttavista asioista. Näin kannustetaan nuoria tekemään hyvinvointia ja päihteettömyyttä edistäviä itsenäisiä päätöksiä. Valintojen putkessa puhutaan myös muista nuoren elämään liittyvistä aiheista ja omien valintojen vaikutuksesta tulevaisuuteen sekä miten kaveripaineet ja ystävien mielipiteet vaikuttavat omiin päätöksiin. Valintojen putki on ollut Helsingissä käytössä vuodesta 2001 ja kokemukset ovat olleet hyviä. (Vantaan kaupunki 2015.)

Tikkurilan alueen eri toimijat ovat nähneet Valintojen putken toteuttamisen erittäin tärkeänä asiana ja sen toteuttamiseen on lähtenyt mukaan useita toimijoita, esimerkiksi poliisi, nuorisopalvelut, seurakunta, nuorisoasema, lastensuojelu sekä ehkäisevän päihdetyön yksikkö yhteistyössä Tikkurilan alueoppilashuoltoryhmän ja koulujen kanssa. Kaikki Tikkurilan alueen 6-luokkalaiset osallistuvat valintojen putkeen. (Vantaan kaupunki 2015.)

6.1 Opinnäytetyön toteutus Valintojen putkessa

Opinnäytetyön kohteena oleva Valintojen putki -tapahtuma järjestettiin Vantaan Hiekkaharjun nuorisotila 36:lla aikavälillä 23.03.2015-26.03.2015. Opinnäytetyön tekijät olivat tapahtumassa mukana toimijoina. Tarkkailevaa havainnointia toteutettiin kellottajan roolissa ja osallistuvaa havainnointia kertojan roolissa.

Tilaisuuden alkaessa avainhenkilö toivotti nuoret tervetulleeksi ja ohjasi heidät oman kertojakellottaja -parin mukaan. Ryhmät siirtyivät huoneesta huoneeseen kuulemaan tarinaa. Kertojan tehtävänä oli kertoa tarina samalla kun kellottaja piti huolta ajankäytöstä. Jokaisessa huoneessa tarinalle ja keskustelulle oli varattuna 15 minuuttia aikaa. Tarina oli luettavissa suoraan paperista.

Valintojen putken tarinan päähenkilöt olivat 13-15-vuotiaita nuoria, jotka joutuivat tekemään päihteiden käyttöön sekä tupakointiin liittyviä valintoja kotibileissä. Valintojen putken tarinan kolme osaa olivat teemoiltaan ennen bileitä, bileiden jälkeen sekä bileiden jälkeinen päivä. Ensimmäisessä huoneessa nuorille kerrottiin tarinan ensimmäinen osa, toisessa huoneessa tarinan toinen sekä kolmannessa huoneessa tarinan viimeinen osa.

Tarinan kerronnan aikana nuorille esitettiin kysymyksiä, jotka liittyivät muun muassa päihteiden käyttöön, tupakointiin, energiajuomiin sekä kaikkien edellä mainittujen haittavaikutuksiin. Muita olennaisia teemoja olivat ystävyys-suhteet, internetin käyttö, vanhempien ja lasten väliset suhteet, kaveripaine sekä vanhempien että lain asettamat säännöt ja rajat. Toimijoiden tehtävänä oli esittää nuorille kysymyksiä aiheista sekä kannustaa nuoria tuomaan esille

omia mielipiteitään vapaasti. Tavoitteena oli käydä keskustelua tarinassa käsitellyistä aihe-alueista.

6.2 Ohjaajana Valintojen putkessa

Valintojen putken toimijat toimivat nuorten ohjaajina. Ohjaajan tärkeimpänä tehtävänä oli käydä nuorten kanssa keskustelua ja vahvistaa nuorten omaa päätöksentekokykyä päihteisiin liittyvissä valintatilanteissa. Tarinan tarkoitus oli toimia alustuksena tälle keskustelulle. Valintojen putken ohjaajat olivat koulujen kuraattoreita, terveydenhoitajia, nuorisotilan ohjaajia sekä koululuokkien opettajia. Ohjaajille järjestettiin Valintojen putken perehdytystilaisuus 18.3.2015, jossa tapahtuman kulku sekä tarina käytiin läpi. Ohjaajia pyydettiin myös tutustumaan itsenäisesti tarinaan ennen omaa ohjausvuoroa. Ohjaajat toimivat sekä kellottajina että tarinan kertojina Valintojen putkessa.

Neljän päivän havainnointijakson aikana opinnäytetyön tekijät havainnoivat yhteensä 19 ohjaajan ohjaustyyliä sekä ohjaajien ja nuorten välistä vuorovaikutusta. Myös ohjaajien välinen vuorovaikutus sekä ohjaajien asenteet ja odotukset olivat havainnoinnin kohteena. Opinnäytetyön tekijät laativat havainnoinnin tueksi muistilistan havainnoinnin kohteista (Liite 3). Havainnot kirjoitettiin ylös muistilistaan välittömästi havainnoinnin jälkeen. Havaintojen kirjaaminen päätettiin suorittaa vasta havainnoinnin jälkeen, sillä kirjaaminen havainnoinnin aikana olisi häirinnyt keskittymistä havainnointiin. Havaintojen kirjaaminen havainnoinnin aikana olisi saattanut vaikuttaa myös ohjaus- ja vuorovaikutustilanteeseen. Muistilistaan kirjatut havainnot toimivat ohjauksen arvioinnin ja kehittämisen tukena opinnäytetyön toteutuksessa.

7 Erilaiset ryhmät

Valintojen putkeen osallistuvat varhaisnuoret olivat iältään 12-13-vuotiaita 6. luokkalaisia. Jokaisessa ryhmässä oli aina 5-11 nuorta ryhmästä riippuen. Opinnäytetyössä havainnoitiin yhteensä 12 eri ryhmää. Havainnoinnin kohteena olivat ryhmädynamiikka, ryhmäpaine, ryhmän keskinäinen vuorovaikutus sekä ryhmän osallistuvuus. Havainnointia toteutettiin Valintojen putken tarinan kerronnan aikana eri huoneissa. Ryhmät jaettiin tutkimustuloksissa aktiivisuuden, osallistuvuuden sekä käyttäytymisen perusteella neljään eri ryhmään. Ryhmäjako toteutettiin ohjauksen arvioinnin tueksi.

7.1 Rauhalliset ja ei-aktiiviset

Rauhallisessa ja ei-aktiivisessa ryhmässä nuoret käyttäytyivät rauhallisesti sekä osoittivat vähäistä aktiivisuutta ohjaustilanteissa tarinan kerronnan aikana. Nuoret eivät vastanneet tai vastasivat harvoin ohjaajan esittämiin kysymyksiin. Nuoret eivät käyneet keskustelua keskenään tarinan aihealueista tai heille esitetystä kysymyksistä. Rauhallisessa ja ei-aktiivisessa ryhmässä nuoret eivät ottaneet katseellaan tai sanallisesti kontaktia toisiinsa, mutta seurasivat ohjausta.

7.2 Rauhalliset ja aktiiviset

Rauhallisessa ja aktiivisessa ryhmässä nuoret käyttäytyivät rauhallisesti sekä kävivät aktiivista keskustelua. Nuoret vastasivat ohjaajan esittämiin kysymyksiin sekä kävivät keskenään keskustelua tarinan aihealueista ja ohjaajan esittämistä kysymyksistä. Rauhallisessa ja aktiivisessa ryhmässä nuoret seurasivat ohjausta sekä keskittyivät keskusteluissaan tarinaan. Nuoret antoivat puheenvuoron toisilleen sekä toisinaan esittivät tarkentavia kysymyksiä.

7.3 Levottomat ja aktiiviset

Levottomassa ja aktiivisessa ryhmässä nuoret käyttäytyivät levottomasti mutta osallistuivat keskusteluun. Nuoret vastasivat ohjaajan esittämiin kysymyksiin sekä kävivät keskustelua ohjaajan kanssa tarinan aihealueista. Keskenään keskustellessaan nuorten huomio yleensä kiinnittyi tarinan kannalta epäolennaisiin asioihin tai he eksyivät tarinasta keskustellessaan aiheesta. Jutellessaan nuoret saattoivat puhua toistensa päälle. Tarinan aikana nuoret saattoivat vaihdella paikkaa, jutella keskenään sekä keskittyä toisiinsa tai tilassa olevaan rekvisiittaan, esineisiin ja huonekaluihin.

7.4 Sekamuotoinen ryhmä

Sekamuotoisessa ryhmässä nuoret edustivat kahta tai useampaa edellä mainittua ryhmätyyppiä. Esimerkiksi osa ryhmästä saattoi olla rauhallinen ja ei-aktiivinen, samalla kun toinen osa edusti levotonta ja aktiivista ryhmätyyppiä. Sekamuotoisissa ryhmissä oli usein yksi tai useampi hallitseva nuori, joka johti koko ryhmän keskustelua haluamallaan tavalla. Johtavat nuoret vastasivat yleensä ensimmäisenä esitettyihin kysymyksiin aiheesta pysyen tai aiheesta eksyen. Ryhmädynamiikan kannalta sekamuotoisissa ryhmissä näkyi selkeästi ryhmässä vallitsevat eri ryhmätyypit. Kontrasti aktiivisten, ei-aktiivisten, rauhallisten sekä levottomasti käyttäytyvien välillä saattoi olla suuri.

7.5 Psykososiaalisen kehitystason vaikutus nuorten osallistuvuuteen ja ohjautuvuuteen

Nuorten eri tasot psykososiaalisessa kehityksessä tulivat ilmi ohjaustilanteissa sekä keskusteluissa. Murrosiän alkamisen merkeistä erityisesti uho, kapinointi sekä lapsenomainen käytös ilmenivät osallistuvuudessa osalla nuorista. Esimerkiksi nuori saattoi puheenvuoronsa aikana kertoa, kuinka alkoholin välttäminen alaikäiselle ei ole tuomittavaa vaan hyvän ystävän merkki. Tähän nuori saattoi lisätä, kuinka vanhemmille ei tarvitse kertoa päihteidenkäytöstä rangaistuksen välttämiseksi. Päihdemyönteinen ajattelu sekä vanhempien auktoriteetin kyseenalaistaminen olivat esille tulleita esimerkkejä murrosikäiselle tyypillisestä ajatusmaailmasta keskusteluissa. (MLL. Persoonallisuuden ja tunne-elämän kehitys.)

Ryhmässä, joissa oli yksi tai useampi selkeä johtaja, muun ryhmän osallistuvuus ja ohjautuvuus määräytyi pitkälti johtajan mukaisesti. Muun ryhmän mielipiteet noudattivat usein johtajan mielipiteitä ja ajatuksia. Johtajalla saattoi olla myös rohkaiseva vaikutus saada muut ryhmäläiset osallistumaan keskusteluun sekä esittämään rohkeasti ajatuksiaan. Toisaalta ryhmässä, joissa oli selkeät aktiiviset johtajat, saattoivat muut ryhmäläiset pysyä hiljaa keskusteluiden aikana eivätkä tuoneet esille omia mielipiteitään. Sosiaalinen paine samankaltaistaa ryhmään kuuluvia nuoria (Ahonen ym. 2014: 167). Sosiaalisella paineella oli selkeästi havaittavissa oleva vaikutus ryhmän osallistuvuuteen ja ohjautuvuuteen.

Osa nuorista suhtautui ohjaukseen kuuliaisesti, osa taas välinpitämättömästi. Välinpitämätön suhtautuminen näkyi erityisesti sekamuotoisissa ryhmissä. Välinpitämätön käytös ei välttämättä kiinnostuksen puutteesta, vaan ohjaustilanteessa se voi sen sijaan kieliä varovaisuudesta paljastaa toisille tärkeitä asioita itsestään (Kivelä & Lempinen 2009: 44). Osassa ryhmiä nuoret tukeutuivat voimakkaasti toisiinsa sanallisesti sekä fyysisesti, mikä on tyypillistä varhaisnuoruuden psykososiaalisessa kehityksessä (Horppu ym. 2009: 87).

8 Ohjauksen arviointi

Aineiston analysointimetodina käytettiin teemoittelua. Teemoittelussa dokumentit jäsenetään ja ryhmitellään tyypeiksi etsimällä samankaltaisuuksia, jolloin aineisto voidaan esittää näistä muodostettujen tyyppien avulla (Eskola & Suoranta 2001: 181). Havainnoinnin yhteydessä laadittujen muistiinpanojen pohjalta toteutettiin ohjaustyylien teemoittelu. Teemoittelussa ohjaajat jaettiin ohjaustyylien ja -piirteiden mukaan karkeasti kahteen eri teemaan: Aktiivinen ja passiivinen ohjaajatyyppeiksi. Seuraavissa kappaleissa esitellään nämä ohjaajatyypit, sekä ohjaajatyypille ominaiset tyyli ja piirteet ohjauksessa. Ohjaajatyypien esittelyn kohdalla arvioidaan ohjausta eli ohjaustyylin vaikutusta erilaisten ryhmien ohjautuvuuteen sekä ohjaajan ja ohjattavien välistä vuorovaikutusta.

Ennen ohjaustilanteita ohjaaja joko itse kertoi tai häntä haastateltiin vapaamuotoisesti mahdollisesta aikaisemmasta osallistumisesta Valintojen putkeen. Ohjaajien joukossa oli sekä uusia että kokeneita ohjaajia. Tämän vuoksi katsottiin tärkeäksi eritellä kokemuksen vaikutusta ohjaustapahtumaan. Myös esivalmistautumisen taso vaikutti ohjauksen sujuvuuteen. Uusi ja kokenut ohjaaja -kappaleissa arvioidaan kokemuksen vaikutusta ohjaukseen. Esivalmistautunut ohjaaja -kappaleessa taas arvioidaan esivalmistautumisen vaikutusta ohjaukseen. Kokemuksen sekä esivalmistautumisen tasolla ei ollut selkeästi eroteltavissa olevaa vaikutusta siihen, osoittautuiko ohjaaja ohjaustyypiltään aktiiviseksi vai passiiviseksi.

8.1 Aktiivinen ohjaaja

Ohjaaja auttoi ryhmäläisiä luomaan rennon ja avoimen ilmapiirin antamalla selkeät toimintaohjeet ennen ohjaustapahtumaa. Nuorten tasolla oltiin fyysisesti. Tällöin ohjaaja istui samalla tasolla ohjattavien kanssa. Ohjaaja kertoi tarinaa elävästi vain hieman muistiinpanoja vilkaisten. Valmiiksi annettujen kysymysten lisäksi ohjaaja syvensi keskustelua jatkokysymysten avulla. Ohjaaja osallisti nuoria keskusteluun käyttämällä taitavasti nonverbaalisia ja verbaalisia keinoja. Kiinnostusta nuoren ajatuksia kohtaan osoitettiin esimerkiksi toistamalla, mitä nuori on vastannut esitettyyn kysymykseen.

Ohjaaja: "-- Kuinka olisit toiminut samassa tilanteessa?"

Nuori: "Oisin soittanu vanhemmille."

Ohjaaja: "Oisit soittanu vanhemmille. Miltä muut olis tehny?--"

Ohjaaja kykeni vaihtamaan joustavasti rooliaan ohjattavan ryhmän mukaan. Aktiivisen ohjaajan innostunut asenne, katsekontakti ryhmäläisiin sekä kysymysten esittäminen suoraan tietylle oppilaalle lisäsi kaikissa ryhmissä nuorten aktiivista osallistumista keskusteluun. Ohjaaja käytti auktoriteetin rooliaan etenkin levottomien ja aktiivisten ryhmien kanssa työskennellessään rauhoittamalla äänekkäimmät oppilaat ennen tarinan jatkamista.

8.2 Passiivinen ohjaaja

Passiivinen ohjaaja keskittyi lukemaan Valintojen putken tarinaa suoraan paperista. Passiivisen ohjaajan katsekontakti ohjattaviin nuoriin oli vähäistä. Ohjaajan nuorille esittämät kysymykset tarinaan liittyen noudattivat pitkälti ohjetta. Passiivinen ohjaaja esitti harvoin jatkokysymyksiä sekä keskittyi tarinan kerrontaan keskustelun herättämisen sijaan.

Passiivisen ohjaajan sekä ohjattavien nuorten välistä vuorovaikutusta voidaan kuvailla etäiseksi. Vähäinen katsekontakti, voimakas fyysinen distanssi sekä vähäinen sanallinen lähe-

tyminen ilmensivät etäistä vuorovaikutusta. Passiivinen ohjaaja ei pyrkinyt läheisemmin tutustumaan ohjattaviin nuoriin. Passiivinen ohjaaja keskittyi noudattamaan ohjaajille jaettua tehtävänantoa.

Passiivinen ohjaaja ei keskittynyt aktivoimaan rauhallista ja ei-aktiivista ryhmää. Passiivisen ohjaajan ohjauksessa rauhallisen ja ei-aktiivisen ryhmän osallistuminen keskusteluun oli heikkoa. Passiivisen ohjaajan ohjauksessa levottoman ja aktiivisen ryhmän keskinäinen keskustelu karkasi usein aiheen ulkopuolelle samalla kun ryhmän keskinäinen vuorovaikutus muuttui entistä levottomammaksi. Sekamuotoisessa ryhmässä vallitsi suuri kontrasti aktiivisten ja ei-aktiivisten nuorten välillä. Passiivinen ohjaaja ei keskittynyt aktivoimaan ei-aktiivisia samalla kun osa ryhmästä vetäytyi taka-alalle ja osa käyttäytyi levottomasti. Passiivisen ohjaajan ohjauksella ei ollut vaikutusta rauhallisen ja aktiivisen ryhmän osallistumiseen.

8.3 Uusi ohjaaja

Ensimmäistä kertaa ohjaajana toimivien vuorovaikutus ohjattaviin nuoriin oli etäisempää kuin kokeneilla ohjaajilla. Uudet ohjaajat ottivat harvemmin katsekontaktia nuoriin kuin kokeneemmat ohjaajat sekä esittivät harvemmin tarkentavia kysymyksiä keskusteluissa. Uudet ohjaajat keskittyivät useammin tarinan lukemiseen suoraan paperista kuin kokeneemmat ohjaajat, jolloin kerronta noudatti valmista kaavaa.

Nuoria haastatellessaan uudet ohjaajat noudattivat pääosin ohjeen kysymyksiä kun taas kokeneemmat ohjaajat esittivät vapaamuotoisia kysymyksiä tarinaan liittyen. Nonverbaalisessa viestinnässä vähäinen katsekontakti, arka äänenkäyttö sekä voimakas fyysinen distanssi vahvistivat havainnoinnin kautta saatua tutkimustulosta etäisestä vuorovaikutuksesta. Ennen ohjauksen alkamista uudet ohjaajat usein kertoivat jännittävänsä ohjaustilanteita.

8.4 Kokenut ohjaaja

Osa ohjaajista oli ollut Valintojen putki -tapahtumissa mukana yhtenä tai useampana edellisenä vuonna. Osalle tapahtuman kulku sekä tarina olivat siis entuudestaan tuttuja. Kokeneiden ohjaajien vuorovaikutus ohjaustilanteissa osoittautui aktiivisemmaksi kuin kokemattomilla ohjaajilla. Kokeneet ohjaajat kertoivat tarinaa sujuvammin sekä tekivät siihen omia lisäyksiään.

Kokeneet ohjaajat irrottivat katseensa tarinan kerronnan apuna olleista papereista useammin kuin kokemattomat ohjaajat. Kokeneet ohjaajat ottivat enemmän katsekontaktia nuoriin sekä haastattelivat heitä vapaamuotoisilla kysymyksillä. Nonverbaalisessa viestinnässä suora katse-

kontakti, eläytyvä äänenkäyttö sekä rento kehonkieli vahvistivat havainnoinnin kautta saatua käsitystä aktiivisesta ja avoimesta vuorovaikutuksesta.

8.5 Esivalmistautunut ohjaaja

Tarinaa etukäteen tutustuneet ohjaajat kykenivät joustamaan tarinan kerronnassa sekä painottamaan ohjaustilanteissa keskustelun osuutta. Ohjaajat, jotka tunsivat tarinan, kykenivät kertomaan tarinaa ilman jatkuvaa ohjepaperin tukea. Esivalmistautuminen näkyi aktiivisena vuorovaikutuksena ohjaajan ja nuorten välillä. Aktiivisessa vuorovaikutuksessa ohjaaja otti aktiivisesti katsekontaktia nuoriin sekä osallisti heitä keskusteluun kysellen aiheisiin liittyviä kysymyksiä omin sanoin. Ohjaaja esitti myös vastakysymyksiä sekä maustoi tarinan juonta persoonallisella kerronnalla ja äänenkäytöllä. Esivalmistautunut ohjaaja ohjasi ryhmiä vapautuneesti. Esivalmistautuminen näkyi sekä uusilla että kokeneilla ohjaajilla aktiivisena vuorovaikutuksena ohjaajan ja nuorten välillä.

9 Kehitysideoita ohjaamisen tueksi Valintojen putkessa Vantaalla

Tämän tutkimuksen aikana tehdyn havainnoinnin sekä nuorten ohjausta käsittelevän teorialiedon pohjalta kehitettiin Valintojen putken ohjausta koskevat kehitysideat. Kehitysideoiden tavoitteena on auttaa ohjaajaa luomaan ohjaustilanteesta avoin ja onnistunut vuorovaikutustapahtuma ohjaajan ja nuorten välillä. Ohjauksen tavoitteena on tukea nuoria tekemään päihteidenkäyttöön liittyviä valintoja oman hyvinvoinnin eduksi.

Seuraavissa kappaleissa esitellään kehitysideat onnistuneen ohjauksen tueksi Valintojen putkessa. Kehitysideat ovat otsikoitu aihealueittain. Otsikot edustava aihealueita, joihin olisi hyvä kiinnittää huomiota tulevissa Valintojen putki -tapahtumissa. Jokaisen otsikon alla esitellään varsinainen kehitysidea sekä aihealueen sisältö. Kehitysideat ovat suunnattu Valintojen putken työryhmälle, sekä perehdytyksestä vastaavalle tiimille.

9.1 Huolellinen esivalmistautuminen

Kehitysidea 1: Tarina käydään konkreettisesti läpi perehdytystilaisuudessa, jolloin ohjaajat kertovat tarinan kysymyksineen vuorotellen toisilleen. Idea hyödyttäisi erityisesti uusia ohjaajia.

Huolellinen tutustuminen tarinaan ennusti vuorovaikutuksellisesti rikasta ohjaustapahtumaa. Tarinan tunteminen vapautti ohjaajan itse ohjaamiseen vaikkakin ohjaaja olisi osallistumassa Valintojen putkeen ensimmäistä kertaa. Tarinaan tutustuminen ennen Valintojen putkea on

ohjaajalle tärkeää, jotta tarinan kerronta sekä keskustelu sujuvat ohjaustilanteessa mahdollisimman luontevasti. Tarina on hyvä lukea ajatuksen kanssa läpi vähintään kerran, jotta ohjaaja pystyy suuntaamaan huomionsa ohjepaperin sijaan nuoriin ja keskusteluun. Jokaisen ohjaajan on hyvä osallistua myös Valintojen putken perehdytystilaisuuteen, jossa tapahtuman käytännön toteutus tulee ennalta tutuksi. Ehkäisevän päihdetyön yhtenäisyyden ja laadun turvaamiseksi toimijat tarvitsevat tietoa sekä koulutusta käsiteltävistä teemoista ja sisällöstä (Kylmänen 2005: 24).

Tarinan rungossa on valmiita kysymyksiä, joita käyttää keskustelun tukena, mutta näiden lisäksi ohjaajan on hyvä pohtia aiheeseen linkittyviä jatkokysymyksiä. Ohjaaja voi pohtia mitä ajatuksia aihe herättää hänessä itsessään ja sitä, millaisen viestin hän ohjaustilanteessa haluaa välittää nuorille. Laadukasta ohjausta antaakseen ohjaaja tarvitsee päihdetyön perusteiden hallintaa, sillä aikuisen toimijan hatarat perustelut tai epäluotettavat tiedot saattavat jopa laukaista tai edistää nuorten päihteiden käyttöä (Kylmänen 2007: 32, 64). Lisäksi ohjaajan kannattaa käyttää itselleen luontevia menetelmiä ohjauksen tukena, joiden havainnollisuuteen hän itsekkin uskoo (MLL 2010: 6).

9.2 Huomio vuorovaikutukseen

Kehitysidea 2: Tulevissa Valintojen putki -perehdytystilaisuuksissa sekä ohjaukseen liittyvässä ohjeistuksessa korostetaan vuorovaikutuksen merkitystä tarinan sijaan.

Valintojen putken ohjaajan tehtävänä on edistää vuorovaikutusta ohjaajan ja nuorten välillä sekä nuorten kesken. Vuorovaikutuksessa tärkeintä on suunnata huomio nuoriin osallistamalla heitä keskusteluun. Tarinan sisältö yksityiskohtineen toimii keskustelun pohjana ja tukena sekä punaisena lankana. Liiallinen keskittyminen tarinan yksityiskohtiin ja oikeaoppiseen kerrontaan vie huomion pois vuorovaikutuksesta. Keskiössä on keskustelun herättäminen, ei ohjaajan suoritus tarinan kerronnassa. Nuoret odottavat tulevansa kuulluiksi ja kohdatuksi tasavertaisina keskustelijoina. Vuorovaikutteinen kohtaaminen on tehokkaampaa kuin pelkkä tiedon jakaminen ja valistus. (Kylmänen 2005: 26, 48).

Ryhmissä, joissa ohjaaja keskittyi vuorovaikutukseen, keskustelut olivat hedelmällisiä. Nuoret kertoivat ajatuksistaan Valintojen putken aiheisiin liittyen sekä kävivät niistä keskustelua keskenään. Päihdekasvatuksen onnistunut toteutus vaatii nuorten osallisuutta. Keskustelu, toiminnallisuus ja nuorten oma osallistuvuus tukevat päihdekasvatuksen vaikutusta. (MLL 2010: 39.) Ohjaajan täytyy osoittaa olevansa kiinnostunut nuorten ajatuksista sekä kuunnella nuorta. Onnistunut kohtaaminen auttaa nuorta hahmottamaan sekä sitä kautta vastaanottamaan ohjausta. (Kylmänen 2005: 68-69.)

9.3 Kollegiaalinen tuki

Kehitysidea 3: Korostetaan kollegiaalisen tuen merkitystä ohjaajien kesken tulevissa Valintojen putki -tapahtumissa. Lisätään kollegiaalisen tuen korostaminen yhdeksi avainhenkilön vastualueeksi.

Havainnoinnista saatujen tutkimustulosten perusteella ohjaajien välisellä vuorovaikutuksella oli vaikutusta tapahtumassa vallitsevaan ilmapiiriin sekä asenteisiin ohjaajien kesken. Kollegiaalinen tuki eli kannustaminen sekä henkinen tukeminen ohjaajien kesken lisäsivät ohjaajien positiivista asennoitumista ohjaukseen. Laadukkaan työn kannalta on tärkeää, että toimijat kykenevät keskustelemaan avoimesti työhön liittyvistä haasteista ja ongelmista sekä kehittämään toimintaansa ongelmien ratkaisemiseksi. Keskinäinen ymmärrys lisää toimijoiden välistä luottamusta ja arvostusta. (Kylmänen 2005: 19-20).

Moniammatillinen ja kollegiaalinen yhteistyö luo suunnitelmallisuutta nuorten päihdekasvatukseen (MLL 2010: 42). Kollegiaalisuus ei vaikuta ainoastaan työyhteisön hyvinvointiin vaan sillä on suora vaikutus myös asiakastytyväisyyteen. Myös asennoitumisella on luonnollisesti suuri vaikutus ohjaustapahtumaan. (Hahtela 2012.) Vähäiseksi jäänyt kollegiaalinen tuki näkyi usein negatiivisena asennoitumisena ohjaukseen.

9.4 Nonverbaalinen viestintä

Kehitysidea 4: Ohjaajien kanssa käydään läpi nonverbaalisen viestinnän keinoja Valintojen putken perehdytystilaisuudessa.

Opinnäytetyössä saatujen tulosten perusteella ohjaajan nonverbaalisella viestinnällä on vaikutusta nuorten osallistuvuuteen. Äänensävy, ryhti, ohjaajan fyysinen ja psyykkinen asennoituminen, kiinnostuksen ilmaiseminen ilmeiden ja eleiden avulla sekä katsekontaktin luominen nuoriin ovat ohjaustilanteessa vuorovaikutuksen kannalta jopa verbaalista viestintää tärkeämmässä asemassa.

Ohjaajan tulisi tunnistaa sekä käyttää monipuolisesti nonverbaalisen viestinnän keinoja kohdatakseen nuoret. Ohjaavan aikuisen ei tule vaivaantua nuorten mahdollisesta keskinäisestä supinasta sekä provosoivasta käytöksestä ohjaustilanteessa. On tärkeää, että ohjaaja osaa ottaa huomioon nuoren psykososiaalisen kehitystason mukaisen käyttäytymisen eikä osoita turhautumistaan nonverbaalisin tai verbaalisin viestein. (Kylmänen 2005: 26.)

9.5 Asenne ratkaisee

Kehitysidea 5: Korostetaan positiivisen asenteen sekä ohjaajan aseman merkitystä tulevilla Valintojen putki -tapahtumissa.

Aiemmin käsitellyn nonverbaalisen viestinnän pohjana toimivat ohjaajan arvot sekä asennoituminen ohjaustilanteeseen. Valintojen putken tarinan valmiin rungon lisäksi ohjaaja viestii väistämättä myös omia arvojaan ja asenteitaan kuulijoille sekä työryhmän kesken. Kylmänen (2005: 28, 63-66.) toteaa, että ohjaajan on tärkeää tiedostaa aloitustilanteen tärkeys ja oma asenteensa ohjaustapahtuman onnistumisen kannalta. Ohjaajan ensimmäiset eleet ja sanat ovat ratkaisevassa asemassa nuorten huomion herättämisessä aiheeseen. Ohjaajan aktiivisuus sekä sopiva innokkuus kannustavat myös nuoria aktiivisuuteen. (Kylmänen 2005: 66.)

Tarkkailevaa havainnointia toteutettiin myös ennen varsinaisia ohjaustilanteita havainnoitaessa ohjaajien ennakoasenteita ja odotuksia. Osa ohjaajista koki joutuneensa ohjaajaksi vastentahtoisesti, mikä näkyi negatiivisena asennoitumisena ohjaustapahtumaan. Ohjaajan on tärkeää tiedostaa merkittävä asemansa ehkäisevässä päihdetyössä. Ohjaajan sanomalla voi olla suuri vaikutus nuorten myöhempiin valintoihin päihdeidenkäytön suhteen. Havainnoinnin kautta saatujen tulosten perusteella ohjaus on tärkein osa Valintojen putki -tapahtumaa. Tämän vuoksi jo pelkällä ohjaajan asennoitumistavalla on suuri merkitys tapahtuman onnistumisen kannalta. Cottonin, Dowien, Goldien & Morrisonin (2015) tutkimuksen mukaan innokkuus on yksi tärkeimmistä ohjaajan ominaisuuksista arvioitaessa ohjauksen onnistumista.

10 Eettinen pohdinta

Hyvä tieteellinen käytäntö velvoittaa tutkimuksen tekijät noudattamaan yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä. Tämän lisäksi tutkimuksen tulee olla suunniteltu, toteutettu ja raportoitu yksityiskohtaisesti tieteellisen tiedon tavoitteiden mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2010: 23-25). Opinnäytetyötä varten syvennymme laajasti aihetta käsittelevään kirjallisuuteen ja tutkimustietoon. Valitsimme lähdekritiikkiä käyttäen opinnäytetyössä käytettävät lähteet. Opinnäytetyösuunnitelma hyväksytettiin Vantaan kaupungin TUTKE-työryhmässä ennen tutkimuksen toteuttamista. (Liite 2.)

Tutkimuksen toteutuksessa oleellista on saada tutkimukseen osallistuvilta ihmisiltä suostumus tutkimuksen toteuttamiseen. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija on osa tutkittavien kokemusta. Tutkimusta tehtäessä tämä seikka on tärkeää huomioida. (Vilkkä 2006: 109; Hirsjärvi ym. 2010: 23-25.) Valintojen putken ohjaajille lähetettiin ennen tapahtumaa sähköpostiviesti,

jossa tutkimuksen tekijät esittäytyivät sekä tutkimuksen luonne esiteltiin. Viestissä kävi ilmi, että tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista sekä luottamuksellista. (Liite 1.)

Osallistuvaa havainnointia tutkimusmenetelmänä käyttäessään tutkijan tulee eettisessä mielessä tarkkailla, mitkä havainnot hän on saanut tutkijana, ja mitkä yksityishenkilönä. Joskus eroa tutkijana ja yksityishenkilönä saatujen havaintojen välillä on vaikeaa tehdä. Tutkija on myös osaltaan vastuussa tutkittavien asenteista ja suhtautumisesta tutkimuksen tekemiseen. (Vilkkä 2006: 114-115.)

Opinnäytetyön raportoinnissa ja havainnoinnin perusteella saaduissa tuloksissa pidettiin prioriteettina todenmukaisuutta ja kriittistä tarkastelua. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että havainnointia teki kaksi tutkimuksen tekijää. Parityönä tehty opinnäytetyö on myös mahdollistanut laajemman näkökulman luomisen aiheeseen.

11 Pohdinta

Valintojen putki oli tapahtumana selkeästi organisoitu. Tapahtuman runko käytiin läpi perehdytystilaisuudessa sekä lähetettiin sähköisessä muodossa ohjaajille ja avainhenkilöille. Jokainen ohjaaja sai itse valita mihin aikaan osallistuu ohjaukseen sekä merkitä ohjausvuoronsa internetissä sijaitsevaan sähköiseen kalenteriin. Valintojen putken suunnittelutyöryhmän jäsenet sekä avainhenkilöt toimivat myös itse ohjaajina. Heidän tehtävänä oli käydä läpi tapahtuman idea ja runko aikatauluineen sekä itse tarina nuorten ohjaajien kanssa. Perehdytystilaisuudessa painotettiin tarinan osuutta. Samalla tulevia ohjaajia kannustettiin saapumaan paikalle, vaikka nämä eivät olisi tarinaan etukäteen tutustuneet.

Jo tapahtumaviikon ensimmäisenä päivänä huomasimme, kuinka tarinan kertominen herätti jännitystä ohjaajissa. Varsinkin uudet ohjaajat kokivat epävarmuutta siitä, osaisivatko he kertoa tarinan mahdollisimman oikein sille varatussa ajassa. Ennen Valintojen putki -tapahtumaan osallistumista pohdimme, osoittautuuko kehittämämme opinnäytetyön aihe validiksi. Sekä tarkkailevan että osallistuvan havainnoinnin kautta saadut tulokset puolsivat opinnäytetyön aiheellisuutta. Ohjaustilanteissa tarinan oikeaoppista kerrontaa tärkeämmäksi kulmakiveksi osoittautui keskustelun herättäminen eli ohjaajan ja nuorten välinen vuorovaikutus. Opinnäytetyöstä saatujen tulosten perusteella sekä työryhmän, ohjaajien että ohjaajien ja nuorten välisen vuorovaikutuksen merkitystä tulisi korostaa enemmän tulevissa Valintojen putki -tapahtumissa.

Ohjaajana toimiminen Valintojen putkessa on ainutlaatuinen tilaisuus vaikuttaa varhaisnuorten päihteitä koskeviin valintoihin. Tämä ajatus vahvistui toimiessamme osallistuvina ja tark-

kailevina havainnoitsijoina ohjaajan roolissa. Tärkeää on että tulevissa Valintojen putki -taphtumissa ohjaajille painotetaan tilaisuuden merkitystä. Jokainen ohjaaja voi sanavalinnoillaan vaikuttaa ratkaisevasti nuoren ihmisen elämään, mikä on kullanarvoista. Tämän perusteella Valintojen putken suunnittelutyöryhmä voi rohkeasti vaatia ohjaajia perehtymään tarinaan perusteellisesti, jotta itse ohjaustapahtumassa ohjaaja voi kohdistaa kaiken huomionsa nuoriin. Ohjauksen laatu määrittelee tulevien Valintojen putki -taphtumien onnistumisen jatkossakin. Näin ollen ohjaus on tärkein osa koko tapahtumaa.

Opinnäytetyön toteuttaminen Valintojen putki -hankkeessa on ollut projektina mielenkiintoinen sekä antoisa kokemus. Tapahtuman kautta saatiin uusia näkökulmia ohjaamiseen tulevaa sairaanhoitajan ammattia silmällä pitäen. Näkökulmat mukailevat opinnäytetyössä esiteltyjä kehitysideoita. On tärkeää tuntea ja tunnistaa ohjauksen kohteena olevan taustat sekä tämän ohjautuvuuteen vaikuttavat eri tekijät. Tämän lisäksi opimme nuorten ryhmätoiminnan ohjauksen perusteista ja periaatteista sekä saimme syväluotaavan kokemuksen ennaltaehkäisvästä päihdetyöstä. Opinnäytetyö tarjosi ainutlaatuisen tilaisuuden olla mukana toteuttamassa ensiarvoisen tärkeää ennaltaehkäisevää päihdetyötä varhaisnuorten parissa.

Lähteet

- Aalto-Setälä, T., Marttunen, M. & Pelkonen, M. 2003. Nuorten päihdehäiriöt ja muut mielen-terveyden häiriöt - Tietoa nuorten kanssa työskenteleville aikuisille. Helsinki: Kansanterveys-laitos.
- Ahlström, S., Huhtanen, P. & Raitasalo, K. 2012. Yhteiskuntapolitiikka 77/2012. Nuorten päih-teiden käyttö sekä käsitykset niihin liittyvistä riskeistä ja saatavuudesta. Suomen ESPAD-aineiston tuloksia 1995-2011.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102916/raitasalo.pdf?sequence=1>
- Ahonen, T., Lyytinen, H. & Nurmi, E.J. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Cotton, P., Dowie, A., Goldie, A., Goldie, J. & Morrison, J. 2015. What makes a good clinical student and teacher? An exploratory study. Viitattu 29.4.2015.
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25889447>
- DuBois, D. L. & Karcher, M. J. 2014. Handbook of Youth Mentoring. Second edition. USA: SAGE Publications, Inc.
- DuBois, D. L. & Rhodes J. E. 2008. Mentoring relationships and programs for youth.
<http://www.rhodeslab.org/files/RHODESDUBOISCURRENTDIRECTIONS.pdf>
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Finlex. Päihdehuoltolaki. 17.1.1986/41. Viitattu 27.3.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860041>
- Finlex. Raittiustyölaki. 828/1982. Viitattu 27.3.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1982/19820828>
- Hahtela, N. 2012. Kollegiaalisuus hyvinvoinnin edistäjänä. AMK-lehti. Journal of Finnish Uni-versities of Applied Sciences. No 4, 2012. Viitattu 26.4.2015.
<http://www.uasjournal.fi/index.php/uasj/article/view/1420/1345>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
Jyväskylän yliopisto. 2002. Ryhmäviestinnän perusteet. Viestintätieteiden laitoksen verkko-materiaalia. Viitattu 25.4.2015.
<https://www.jyu.fi/viesti/verkkotuotanto/ryhmaviesti/vuorovaikutus/viestinta/nonverbaalin.en.html>
- Keller, T.E. 2005. The stages and development of mentoring relationships. Thousand Oaks: Sage.
- Kivelä, V. & Lempinen, J. 2009. Arki hallintaan: Nuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen. 1. pai-nos. KOTA, lasten ja nuorten hyvinvointi ry. Turenki: Kirjapaino Jaarli Oy.
- Kylmänen, P. 2005. Kun kaikki muutkin... Helsinki: Tammi.
- MLL. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Kaverisuhteet. Vanhempainnetti. Viitattu 5.3.2014.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/12_15-vuotias/kaverisuhteet/
- MLL. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Persoonallisuuden ja tunne-elämän kehitys. Vanhem-painnetti. Viitattu 2.3.2015.

http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/12_15-vuotias/persoonallisuus_ja_tunne-elama/

MLL. Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2010. Alkoholi - jokaisen oma asia? Tehtäviä ja näkökulmia nuorten alkoholikasvatukseen. Helsinki: MLL.

Niemistö, R. 2002. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Tampere: Palmenia-kustannus.

Horppu, S., Leppämäki, H. & Nurmiraanta, H. 2009. Kehityopsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. 3. painos. Helsinki: Kirjapaja.

Onnismäa, J. & Pasanen, H. 2002. Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Saarniaho, R. 2005. Lapsen psykososiaalinen kehitys. Otavan opisto. Viitattu 2.3.2015.
http://opinnot.internetix.fi/fi/materiaalit/ps/ps2/3_kehitys_ikakausittain/03_lapsenpsykososiaalinenkehitys?C:D=1465730&m:selres=1465730

Saarniaho, R. 2006. Persoonallisuuden määrittelyä. Otavan opisto. Viitattu 12.3.2015.
http://opinnot.internetix.fi/fi/muikku2materiaalit/lukio/ps/ps5/2.0_persoonallisuuden_maarittely_ja_selittaminen/2.1_mita_on_persoonallisuus?C:D=ifBS.gZ6o&m:selres=ifBS.gZ6o

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2013. Nuorten terveystapatutkimus 2013. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977-2013. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistiota 2013:16.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26851.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2015. Ehkäisevä päihdetyö. Viitattu 2.3.2015.

http://www.stm.fi/hyvinvointi/paihdehaitat/ehkaiseva_paihdeetyo

Tahkokallio, K. 2001. Kotipesän lämpöä etsimässä: kirja vanhemmuudesta, rakkaudesta ja rajoista. Helsinki: WSOY.

THL. 2013. Nuorten kouluterveyskyselyn tulokset. Viitattu 27.3.2015.

<https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely>

THL. 2014. Tietoa ehkäisevän päihdetyön menetelmistä. 21.1.2014. Viitattu 29.4.2015.

<https://www.thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihdeetyo/ehkaisevan-paihdeetyon-laatu/tietoa-ehkaisevan-paihdeetyon-menetelmista>

Vantaan kaupunki. Tiedote kaupungin internet-sivuilla. Viitattu 25.3.2015.

http://www.vantaa.fi/etusivu/101/0/tarinallista_paihdekasvatusta_6-luokkalaisteille_valintojen_putki

Vilkka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Liitteet

Liite 1 Opinnäytetyön esittelyviesti

Hei!

Olemme Laurea Tikkurilan kolmannen vuoden sairaanhoitajaopiskelijoita. Teemme opinnäytetyön Tikkurilan alueen Valintojen putki-hankkeessa. Opinnäytetyömme aiheena on ohjauksen arviointi ja kehittäminen. Valitsimme aiheeksemme ohjauksen arvioinnin ja kehittämisen, sillä olemme kiinnostuneita varhaisnuorten ja nuorten ohjauksesta, sekä nuorten ja aikuisten välisessä vuorovaikutuksessa tapahtuvista ilmiöistä. Tavoitteenamme on tuoda esiin uusia näkökulmia sekä kehitysideoita ohjaukseen liittyen. Tarkoituksenamme on tehdä havaintoja ohjauksesta, kiinnittäen erityisesti huomiota ohjaajien ja nuorten väliseen vuorovaikutukseen. Havainnointimenetelminä käytämme osallistuvaa sekä tarkkailevaa havainnointia. Tavoitteenamme on myös oppia havaintojemme sekä kehittämis ehdotuksiemme kautta, ja näin vahvistaa ammatillista osaamistamme tulevassa nuorten parissa tekemässämme ohjaustyössä.

Toimimme Valintojen putki -hankkeessa yhteistyössä työryhmän kanssa. Osallistumme toimintaan kellottajina sekä ohjaajina. Havainnoidessamme kiinnitämme huomiota ohjaukseen, nuorten ohjautuvuuteen sekä vuorovaikutukseen. Emme kiinnitä huomiota ohjaajien henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Sen sijaan kiinnitämme huomiota eri ohjaustyyliihin, jotka pohjautuvat teoreettisiin lähteisiin. Kaikki havaintomme sekä niiden pohjalta laatimamme kehitysideat pohjautuvat teoreettisiin lähteisiin.

Ystävällisin terveisin,

Jenni Laitinen & Saana Sassali

Liite 2 Tutkimuslupahakemuksen hyväksyminen TUTKE:ssa

Vantaa

Viranhaltijapäätös

§ 12/2015

sivu 33 (35)

28.01.2015

VD/11050/13.00.00/2014

Sosiaali- ja terveystoimi / Perhepalvelut
Perhepalvelujen johtaja Pesonen Maritta

Tutkimuslupa/Ohjauksen arviointi ja kehittäminen Valintojen putki-hankkeessa/Laitinen Jenni ja Sassali Saana

Tutkimuksen tavoitteena on kehittää Valintojen putki – menetelmää Tikkurilan alueella. Tutkimusmenetelmä on tarkkaileva sekä osallistuva havainnointi. Tutkijat osallistuvat maaliskuun 2015 aikana toteutettaviin Valintojen putkiin. Valintojen putki on tarinallinen päihdekasvatusmenetelmä kuudes luokkalaisille. Ennalta ehkäisevä päihdehuolto tukee koulun ehkäisevää päihdetyötä tarjoamalla opettajille, huoltajille ja toimijoille työkaluja nuorten kanssa käytävään päihdeaiheiseen keskusteluun.

TUTKE katsoo, että tutkimussuunnitelma ja sen liiteasiakirjat noudattava hyvää tutkimustapaa. Tutkija on sitoutunut siihen, ettei käytä saamiaan tietoja tutkittavan tai hänen läheistensä vahingoksi tai halventamiseksi taikka sellaisten etujen loukkaamiseksi joiden suojaksi on säädetty salassapitovelvollisuus ja tietosuojasäännöksiä, eikä luovuta kerättyjä tietoja muuhun tarkoitukseen kuin mihin tutkimuslupa on myönnetty. Tutkija on sitoutunut myös eettisiin periaatteisiin. TUTKE pitää tutkimussuunnitelmaa eettisesti hyväksyttävänä.

TUTKE pitää tutkimussuunnitelmaa hyväksyttävänä ja

1. antaa puoltavan lausunnon tutkimusluvan hyväksymisestä tulosaluejohtajalle
2. Tutkimusta voidaan puoltaa kun saadaan ennalta ehkäisevän päihdehuollon puolto.
3. Tutkijoiden tulee toimittaa oppilaitossopimukset ennen kuin tutkimuslupa astuu voimaan.

TUTKE edellyttää, että tutkimuksen valmistuttua tutkimusraportti toimitetaan Vantaan kaupungin kirjaamoon kirjaamo@vantaa.fi ja sosiaali- ja terveystoimen käyttöön sähköpostitse pdf-versiona tulosalueen erityisasiantuntijalle tiina.turkila@vantaa.fi ja sihteerille pia.heinonen@vantaa.fi Tutkimuksen arvioitu valmistuminen on 19.5.2015.

Päiväys Vantaa 28.01.2015

Allekirjoitus

Nimen selvennys Pesonen Maritta

Virka-asema Perhepalvelujen johtaja

Täytäntöönpano:

Sosiaali- ja terveyslautakunta
Laitinen Jenni
Sassali Saana
Örri Liisa

Tämä päätöspöytäkirja on yleisesti nähtävänä

Aika: 4.2.2015 klo 8.15 – 16.00

Paikka: Vantaan kaupunki, Kirjaamo, Asematie 7, 01300 Vantaa (Tikkurila)

Oikaisuvaatimusohjeet

Tähän päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen.

Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen.

Oikaisuvaatimus tehdään Vantaan sosiaali- ja terveyslautakunnalle, postiosoite: Vantaan kaupunki, Kirjaamo, Asematie 7, 01300 Vantaa, Tikkurila tai sähköpostitse osoitteella: kirjaa-mo@vantaa.fi

Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, kun pöytäkirja on asetettu julkisesti nähtäväksi. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, 7 päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana aikana tai erilliseen tiedoksiantotodistukseen merkittynä aikana.

Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteineen ja se on oikaisuvaatimuksen tekijän allekirjoitettava.

Sähköistä asiakirjaa ei tarvitse täydentää allekirjoituksella, jos asiakirjassa on tiedot lähettäjistä eikä asiakirjan alkuperäisyyttä tai eheyttä ole syytä epäillä.

Sähköinen viesti katsotaan saapuneeksi viranomaiselle silloin, kun se on viranomaisen käytettävissä vastaanottolaitteessa tai tietojärjestelmässä siten, että viestiä voidaan käsitellä.

Oikaisuvaatimus on toimitettava oikaisuvaatimusviranomaiselle ennen oikaisuvaatimusajan päättymistä.

Oikaisuvaatimus toimitetaan aina omalla vastuulla.

Liite 3 Havainnoinnin muistilista

Havainnoinnin muistilista

Valintojen putki 23.3-26.3.2015

- Tarinankerronta
 - Suoraan paperista / luovasti

- Keskustelun herättäminen
 - Suoraan paperista / omat kysymykset

- Ohjauksen selkeys
 - Auktoriteetti

- Nonverbaalinen viestintä
 - Äänenkäyttö

 - Katsekontakti paperiin / nuoriin

 - Distanssi etäinen / läheinen

- Asennoituminen

- Vuorovaikutus

- Kokenut / uusi

- Esivalmistautuminen